

בבית המשפט העליון

רע"א 5711/08

בפני: כבוד השופטת ע' ארבל

המבקשת: רשל פרטוק

נגד

המשיבה: סול טורג'מן בע"מ

בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו מיום 16.6.08 [בבר"ע 1174/08](#) שניתן על ידי כבוד הנשיא א' גורן

בשם המבקשת: עו"ד ש' פרידמן

החלטה

1. זוהי בקשת רשות לערער על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו (כב' הנשיא א' גורן) אשר דחה את בקשת רשות הערעור אשר הגישה המבקשת על פסק דינו של בית המשפט לתביעות קטנות בתל אביב-יפו (כב' השופט ע' דרויאן) במסגרתו ניתן תוקף של פסק דין להסכם פשרה אשר הושג בין הצדדים בהמלצת בית המשפט.

2. הרקע לבקשה הינו כדלקמן: המבקשת רכשה מערכת ריהוט בחנותה של המשיבה, אך משזו לא התאימה למידות ביתה דרשה מהמשיבה, באמצעות בא-כוחה, להחליף לה את הרהיטים ברהיטים מתאימים, אך דרישתה זו סורבה. לפיכך הגישה היא תביעה לבית המשפט לתביעות קטנות בדרישה להורות למשיבה להחליף את הריהוט שנרכש.

במהלך הדיון יוצגה המשיבה על-ידי מנהלה, עורך דין בהכשרתו, אשר אף עסק בעריכת דין עד לפני מספר שנים. המבקשת, לעומת זאת, לא יוצגה במהלך הדיון על ידי עורך דין, בהתאם להוראות סעיף 63(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984 (להלן: החוק). בית המשפט המליץ לצדדים להגיע לפשרה לפיה תסופק למבקשת מערכת ריהוט חלופית אותה בחרה המבקשת וזאת תמורת הוספת סכום של 3,300 ₪

מטעם המבקשת. בעקבות הסכמת הצדדים ניתן תוקף של פסק דין להסכם הפשרה בין הצדדים.

3. על פסק הדין הגישה המבקשת בקשת רשות ערעור לבית המשפט המחוזי. בבקשתה טענה כי לאור סיפת סעיף 63(א) לחוק היה על שופט בית המשפט לתביעות קטנות ליידע אותה על זכותה להיות מיוצגת במשפט או להורות כי המשיבה תהיה מיוצגת על-ידי אדם אחר שאינו עורך דין. לטענתה, לו היתה מיוצגת לא היתה מסכימה להסדר הפשרה.

בית המשפט המחוזי דחה את הבקשה. בית המשפט קבע כי סעיף 63(א) לחוק אינו מחייב את בית המשפט לאפשר לבעל דין להיות מיוצג כאשר בעל הדין השני הינו עורך דין, אלא כאשר בעל הדין השני מיוצג על-ידי ארגון ברשות בית המשפט. לפיכך סבר בית המשפט המחוזי כי לא נפל כל פגם בהתנהלותו של בית משפט קמא. כמו כן נקבע כי אמירתו של השופט למבקשת כי אם לא תתקבל פשרה בהסכמה יאלץ לפסוק בתובענה אינה מהווה כפיה על המבקשת המצדיקה ביטול ההסכם על-פי דיני החוזים.

4. מכאן בקשת רשות הערעור שבפני. המבקשת טוענת כי הבקשה מעוררת את שאלת פרשנותו של סעיף 63(א) לחוק ואת הצורך לקבוע כללים נאותים לייצוג צד על-ידי עורך דין בבית המשפט לתביעות קטנות. עוד טוענת המבקשת כי הבקשה מעוררת את שאלת תוקפן של החלטות נציבת תלונות הציבור על שופטים, אשר קבעה כללים בעניין זה אך אלו אינם מיושמים על-ידי בתי המשפט. לגופו של עניין טוענת המבקשת כי מטרתו של בית המשפט לתביעות קטנות הינה לפתור סכסוכים בין צדדים שאינם מיוצגים על-ידי עורך דין. לפיכך שגה בית משפט קמא משלא התייחס להצהרת נציג המשיבה כי הינו עורך דין, לא נתן רשות מפורשת לכך ולא רשם נימוקים מיוחדים כנדרש לצורך מתן היתר שכזה. לחלופין היה על בית המשפט, לטענת המבקשת, להרשות למבקשת להיות מיוצגת. המבקשת מדגישה כי לא היה לה בזמן הקנייה כל אינטראקציה עם הנציג שהופיע למשפט מטעם החברה. המבקשת טוענת כי נוצר מצב בלתי שוויוני במהלך הדיון כאשר מופיעה אזרחית שאינה משפטנית מול עורך דין מנוסה.

5. המשיבה טוענת כי יש לדחות את הבקשה שכן נחתם הסכם פשרה שאף מומש על-ידי המבקשת ולפיכך הדיון בסוגיה הפך לתיאורטי ללא כל השלכה מעשית. עוד טוענת המשיבה כי בקשה זו אינה עומדת בקריטריונים של מתן רשות ערעור בגלגול שלישי. עוד טוענת המשיבה כי היא יוצגה בבית המשפט לתביעות קטנות על-ידי מנהל העסק שהוא למעשה המייצג הטבעי של החברה והוא בעל הדין בתביעה. כמו כן לטענתה המייצג הינו בעל עסק שעסק בעבר בעריכת דין ולא הגיוני להטיל מגבלה גם על אדם מסוג זה לייצג את החברה אותה הוא מנהל בבית המשפט לתביעות קטנות. עוד מציינת המשיבה כי הסכם הפשרה התבסס על ההצעה של המבקשת אשר נוסחה על-ידי עורכי דינה ונשלחה אל מנהל העסק.

דין

6. לכאורה אין עניין זה עומד במבחנים שנקבעו למתן רשות ערעור בגלגול שלישי (ראו ר"ע 103/82 חניון חיפה בע"מ נ' מצת אור (הדר חיפה) בע"מ, פ"ד לו(3) 123 (1982)). עם זאת, סברתי כי יש מקום ליתן רשות ערעור ולדון בבקשה כבערעור לאור הערותיו של בית המשפט המחוזי בעניין פרשנותו של סעיף 63(א) לחוק ולאור חשיבותו של הנושא המוסדר בסעיף זה.

7. אקדים ואומר כי מטרתו של בית המשפט לתביעות קטנות היא לאפשר הליך מהיר ושאינו יקר לתביעות בסכומי כסף קטנים ולמנוע מהצרכן את הקשיים הכרוכים בהגשת תביעה בצינורות השיפוט המקובלים (רע"א 9615/05 שמש נ' פוקצ'טה בע"מ (לא פורסם, [פורסם בנבו], 5.7.06); רע"א 292/93 סרבוז נ' אופק בע"מ, פ"ד מת(3) 177 (1994) (להלן: עניין סרבוז); רע"א 8144/04 בודקר נ' בשקירוב (לא פורסמה, [פורסם בנבו], 20.3.05)). בעניין סרבוז סוכמה המטרה כך:

"על אף שהליכי דיון מהירים, זולים ובלתי פורמליים אינם תכליתו של מוסד התביעות הקטנות, יש לייחס להם חשיבות ראשונה במעלה, באשר בלעדיהם לא ניתן להגשים את התכלית לשמה נוצר מוסד זה, היא פתיחת שערי המשפט בפני האזרח הקטן" (עניין סרבוז, בעמ' 191).

לפיכך ניתן למצוא בבתי המשפט לתביעות קטנות מספר מאפיינים ייחודיים במערכת המשפטית. כך למשל אין בית המשפט לתביעות קטנות קשור בסדרי הדין הנהוגים בבתי משפט אחרים ואף רשאי הוא לקבל ראיות שאינן קבילות (סעיף 62 לחוק).

8. מאפיין ייחודי מרכזי נוסף, שבו עוסקת בקשה זו, הוא הכלל לפיו לא ייוצג בעל דין על-ידי עורך דין בבית המשפט לתביעות קטנות. סעיף 63(א) לחוק קובע הוראות בעניין זה:

63. ייצוג

(א) ייצוג בעל דין בבית משפט לתביעות קטנות על ידי עורך דין יהיה רק ברשות בית המשפט ומטעמים מיוחדים שיירשמו; בעל דין רשאי, ברשות בית המשפט, להיות מיוצג על ידי ארגון שקבע לענין זה שר המשפטים, ובמקרה זה ירשה בית המשפט לבעל הדין שכנגד להיות מיוצג כפי שיורה.

מטרתו של סעיף זה משתלבת עם המטרה הכללית של בתי המשפט לתביעות קטנות שהוזכרה לעיל: הסעיף מאפשר לאזרח מהשורה ולצרכן הקטן לפנות לבית משפט ללא צורך בידע משפטי מוקדם וללא צורך בשכירת שירותיו של עורך דין אשר מייקרת מאוד את ההליך ויוצרת חסם בפני הפונים לבתי המשפט, בוודאי כאשר מדובר על תביעות בסכומי כסף קטנים. הסיפא של הסעיף מלמדת על החשיבות שראה המחוקק באיזון ובשוויון בין בעלי הדין, כך שאם בעל דין אחד מקבל היתר להיות מיוצג על-ידי ארגון

מסוים, ירשה בית המשפט גם לבעל הדין שכנגד להיות מיוצג כפי שיורה בית המשפט. לסיכום ניתן ללמוד מהסעיף על החשיבות בשמירתם של שני עקרונות בבית המשפט לתביעות קטנות: עיקרון העדר ייצוג משפטי של בעלי הדין ועיקרון האיזון והשוויון בין בעלי הדין.

9. מסקירת פסקי הדין וההחלטות של בתי המשפט לתביעות קטנות או של הערכאות מעליהן עולה כי אכן נקבעות הלכות שמטרתן לשמור על שני עקרונות אלו. כך, נקבעו הלכות שמטרתן לחייב את בעלי הדין להודיע על חריגה מעיקרון זה. לדוגמא, נקבע כי בעל דין שהוא עורך דין חייב להודיע על כך מראש על מנת למנוע יתרון בלתי הוגן ([ת"ק \(י-ם\) 1698/03](#) כהן נ' סבח (לא פורסמה, [פורסם בנבו], 22.7.03)). עוד נקבע כי אפילו מתמחה או סטודנט למשפטים אשר מייצג בעל דין צריך להצהיר על כך בפני בית המשפט ([ת"ק \(אשקלון\) 4043/06](#) שכטר נ' מליניאק – סוכנות לביטוח בע"מ (לא פורסם, [פורסם בנבו], 16.1.07)). הלכות אחרות התירו ייצוג צד על-ידי עורך דין בצמצום רב על מנת לא לפגוע במטרותיו של בית המשפט לתביעות קטנות. כך נקבע כי היותו של הנתבע תאגיד סטטוטורי או עירייה אינו טעם מיוחד, על-פי סעיף 63(א) לחוק, לצורך התרת ייצוג בידי עורך דין ([ת"ק \(ת"א-יפו\) אלקלעי נ' כליף \(לא פורסמה, 15.11.01\)](#); [ת"ק \(חיפה\) 2561/07](#) לב הארי נ' עיריית חיפה (לא פורסמה, [פורסם בנבו], 23.7.07)). גם ליועץ משפטי המועסק באופן קבע על-ידי תאגיד לא הותר לייצג את התאגיד בהיותו נתבע בבית המשפט לתביעות קטנות ([ת"ק \(י-ם\) 2051/06](#) זינטי נ' המכללה להכשרה והסבה מקצועית בע"מ (לא פורסם, [פורסם בנבו], 6.7.06)). אפילו למדינה נקבע כי אין היתר אוטומטי לייצוג על-ידי עורך דין או מתמחה ללא טעמים מיוחדים וזאת על מנת לא להקנות למדינה יתרונות על פני אזרח מהשורה בהתדיינות בפני בית המשפט ([ת"ק \(עכו\) 2317/04](#) חושקובר נ' מינהל מקרקעי ישראל מחוז צפון (לא פורסמה, [פורסם בנבו], 19.9.05); [ת"ק \(ב"ש\) 1910/06](#) אבולקיען נ' מדינת ישראל – משטרת ישראל (לא פורסמה, [פורסם בנבו], 7.9.06)). יתרה מכך נקבע כי אף הגשת טיעונים וסיכומים מטעם עורך דין אסורה היא לפי סעיף 63(א) לחוק ([ת"ק \(ת"א-יפו\) 3640/01](#) קרן נ' שילוח הראל חברה לביטוח בע"מ (לא פורסם, [פורסם בנבו], 20.12.01)). עם זאת, ניתן גם למצוא דעות שלא ניתן ויתכן וגם לא ראוי למנוע את ייצוגה של המדינה ושל חברות גדולות על-ידי מתמחים או על-ידי "מייצגים מקצועיים" ([ת"ק \(י-ם\) 2860/07](#) כהן נ' גפן (לא פורסמה, [פורסם בנבו], 29.8.07)). לבסוף אציין כי במקרים בהם הותר ייצוג של צד אחד הותר גם ייצוגו של הצד השני לצורך שמירה על האיזון בין הצדדים. כך למשל, במקרה בו הנתבע היה עורך דין הותר גם לתובע ייצוג על-ידי עורך דין ([ת"ק \(ק"ג\) 1159/07](#) רויטר נ' בניטה (לא פורסמה, 7.5.08)).

10. ראוי להזכיר בעניין זה את חוות דעתה של נציבת תלונות הציבור על השופטים, השופטת (בדימ') שטרסברג-כהן. הנציבה מציינת את הצורך להימנע מפגיעה בשוויון בין בעלי הדין על-ידי מצב של א-סימטריה, בו יש פער בין מעמדו ומקצועיותו של מי שמייצג צד אחד לבין הצד האחר המופיע בלתי מיוצג. לפיכך ממליצה הנציבה כי מקום בו הותר ייצוג למי מהצדדים יותר ככלל הייצוג גם לצד שכנגד. כן מציינת הנציבה כי התרת ייצוג למי מהצדדים צריכה להינתן בהחלטה כתובה של בית המשפט (חוות דעת 7/05 "ייצוג בבית המשפט לתביעות קטנות" דו"ח הנציבות לשנת 2005 בעמ' 154-156 (2006)).

11. מדברים אלו עולה כי על בית המשפט לתביעות קטנות להקפיד על הכלל לפיו לא יותר ייצוג על-ידי עורך דין של מי מהצדדים. התרת ייצוג זה פוגעת הן במטרתו של בית המשפט לייעל ולקצר את ההליכים עבור האזרח מן השורה והצרכן הקטן, והן בעיקרון השוויון ובשמירת האיזון בין המתדיינים. בהערת אגב יצוין כי עיקרון זה כולל גם ייצוג "עקיף" על-ידי נוכחותו של עורך דין בזמן הדיון בבית המשפט אשר לוחש ומייעץ לאחד הצדדים כיצד לנהוג. מסכימה אני עם חוות דעתה של נציבת תלונות הציבור על השופטים כי גם ייצוג עקיף כזה אסור על-פי החוק (ראו חוות דעת 7/08 "ייצוג בבית המשפט לתביעות קטנות (תוספת)" דין וחשבון מיוחד ינואר-יוני 2008 (2008)). עם זאת, לא ניתן להתעלם ממקרים בהם אין מנוס מהתרת ייצוג מי מהצדדים בידי עורך דין. כך למשל הוא המקרה בו אחד מבעלי הדין הוא עורך דין במקצועו או בהכשרתו. במקרה כזה חייב בעל הדין להעמיד את בית המשפט על הכשרתו המשפטית ועל עיסוקו כעורך דין בעבר או בהווה. אם הותר הייצוג, ויודגש כי היתר זה צריך להינתן בהחלטה כתובה, עולה השאלה האם בית המשפט לתביעות קטנות מחויב להתיר את ייצוגו של הצד שכנגד. לסוגיה זו אפנה כעת.

12. במקרה בו הותר ייצוגו של אחד מהצדדים על-ידי עורך דין מתנגשים מספר עקרונות. נוצר חשש מפגיעה באיזון ובשוויון בין הצדדים כאשר מצד אחד עומד עורך דין ומהצד השני מתדיין נעדר השכלה משפטית. מנגד, התרת ייצוג גם לצד השני עלולה לפגוע בשתי מטרות של בית המשפט לתביעות קטנות: קיצור ההליכים ופישוטם. התרת ייצוג גם לצד השני עלולה לסרב את ההליך ולהפכו לארוך ומורכב יותר. כמו כן גם מנקודת מבטו של הצד שכנגד לא תמיד התרת ייצוגו היא פתרון, שכן פנייתו לבית המשפט לתביעות קטנות נעשתה על מנת שהוא לא יצטרך לעמוד בהוצאות של שכירת עורך דין. לפיכך הפתרון בכל מקרה ומקרה צריך לאזן בין העקרונות הללו.

לטעמי, כאשר בית המשפט לתביעות קטנות מתיר את הייצוג לאחד מהצדדים עליו לעמוד על נסיבות העניין כולו על מנת להחליט האם להתיר את הייצוג גם לצד השני. לשם כך עליו קודם כל להציג את הסוגיה בפני הצד שכנגד ולברר את רצונו ויכולתו לשכור עורך דין מטעמו. לאחר מכן עליו לערוך את האיזון בין השיקולים העומדים על הפרק לצורך מתן מענה פרטני בכל מקרה ומקרה. בין השיקולים שעל בית המשפט לקחת בחשבון: רצונו ויכולתו של הצד הבלתי מיוצג לשכור עורך דין מטעמו; אופיו של הצד המיוצג – כך למשל אם מדובר בבעל דין שהוא עורך דין יש לבחון האם הוא עורך דין העוסק באותו תחום בו נידונה התביעה, האם הוא עורך דין פעיל וכו'; עניינה של התביעה, גובהה ומורכבותה המשפטית. באיזון בין כל אלה יחליט בית המשפט האם יש להתיר את ייצוגו של הצד שכנגד על מנת למנוע קיפוחו או האם ניתן להותירו ללא ייצוג משפטי, כאשר במקרה כזה על בית המשפט עצמו מוטל התפקיד של סיוע לבעל הדין הלא מיוצג בהבנת הסוגיה המשפטית העומדת על הפרק וזאת על מנת ליצור איזון בין הצדדים. במקרה בו יש חשש כי העדר האיזון בין הצדדים יפגע בזכותו של הצד הלא מיוצג להליך הוגן, ואף סיועו של בית המשפט לא יועיל לאיון חשש זה, וודאי שיש להתיר את ייצוגו של הצד השני גם על חשבון יעילות הדיון, שהרי כאמור המטרה המרכזית של בית המשפט לתביעות קטנות הינה פתיחת הדלתות לאזרח הקטן ויעילות ההליכים הינה אך האמצעי להשגת מטרה זו. מובן כי כל החלטה בעניין זה צריכה להינתן בכתב תוך מתן נימוקים.

13. לבסוף יוער כי סוגיית הייצוג בבתי המשפט לתביעות קטנות מתעוררת בהקשרים נוספים שלא כאן המקום לדון בהם (כגון התרת ייצוג למדינה, התרת ייצוג לגופים גדולים על-ידי מייצגים מקצועיים שאינם עורכי דין, ועוד). עניינים אלו יושארו לדיון לעת מצוא.

מן הכלל אל הפרט

14. במקרה שבפנינו הנתבעת היא חברה בע"מ. מי שייצג אותה במסגרת הדיון בבית המשפט לתביעות קטנות הינו בעל העסק אשר נושא תעודת עורך דין למרות שאינו עוסק בעריכת דין למצער בשנתיים עובר למקרה נשוא עניין זה. לטעמי, במקרה כזה אין מנוס אלא להתיר לבעל העסק מלייצג את החברה בהיותו בעל הדין הטבעי ביותר כאשר החברה היא הנתבעת, וזאת גם אם בעל העסק הינו עורך דין. עם זאת היה ראוי לדון בכך וליתן היתר במסגרת החלטה כתובה של בית המשפט. כמו כן בשלב זה על בית המשפט היה לשקול מתן היתר ייצוג גם לצד שכנגד, דהיינו למבקשת. לו היה נערך דיון ובירור בעניין זה היה יכול בית המשפט לגלות כי המבקשת היתה מיוצגת על-ידי עורך דין עובר להליכים המשפטיים והוא מעורה בפרטי המקרה. לפיכך היה יכול בית המשפט, בהתאם לשיקול דעתו, לאפשר למבקשת להתייעץ טלפונית עם עורך דינה באשר לפשרה שהוצעה על ידו, או אף לאפשר לעורך הדין, אשר במקרה זה משרדו היה מצוי בקרבה רבה לבית המשפט, להתייצב לדיון באותו מועד או בדחייה קצרה של מועד הדיון. איני סבורה כי היה בכך לפגוע באופן משמעותי ביעילות הדיון. עם זאת, לטעמי במקרה זה היה רשאי בית המשפט במסגרת שיקול דעתו להגיע למסקנה כי אין מדובר במקרה בו יש להתיר את ייצוגו של הצד השני, וזאת הן בשל כך שאין מדובר בעורך דין פעיל העוסק בתחום, הן בשל כך שהמבקשת קיבלה ייעוץ משפטי לפני הדיון, ובעיקר מאחר שמדובר בסוגיה שאינה מורכבת משפטית. מכל מקום היה על בית המשפט ליתן את החלטתו המנומקת בעניין התרת הייצוג או אי התרתו, ובמקרה האחרון היה ראוי כי בית המשפט יבהיר את הסוגיה המשפטית למבקשת, סוגיה שאינה סבוכה, וכך תוכל המבקשת להחליט בהצעת הפשרה של בית המשפט על בסיס זהה ועל סמך ידע משפטי שהיה מצוי אצל הצד השני. בכך היתה אולי נמנעת לפחות תחושת הקיפוח של המבקשת.

על רקע הדברים האמורים, ולאחר ששקלתי שוב את טיעוני הצדדים ומכלול נסיבות המקרה לא מצאתי כי יש לקבל את הערעור ולבטל את החלטות הערכאות דלמטה שכן איני סבורה כי נגרם למבקשת עיוות דין ופתיחת ההליכים מחדש תגרום לשני הצדדים הוצאות והתדיינויות נוספות מיותרות. לפיכך, הערעור נדחה. בנסיבות העניין, אין צו להוצאות.

ע' ארבל 54678313-5711/08
ניתנה היום, כ"א באדר תשס"ט (17.3.09).

ש ו פ ט ת

העותק כפוף לשינויי עריכה וניסוח. 08057110_B04.doc עכ
מרכז מידע, טל' 02-6593666 ; אתר אינטרנט, www.court.gov.il
נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה